

Пропозиції
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу
України та Кримінального процесуального кодексу України щодо
забезпечення ефективності здійснення кримінального провадження та
притягнення до відповідальності за корупційні злочини»
*(реєстр. № 10100-1 від 13.10.2023 р.)**

Метою законопроекту визначено «не застосовувати давність у разі вчинення тяжких та особливо тяжких корупційних злочинів вчинених в період дії воєнного стану, а також інших змін направлених на захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду».

Законопроект є альтернативним до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення ефективності здійснення кримінального провадження та притягнення до відповідальності за корупційні злочини» (реєстр. № 10100 від 29.09.2023 р.), щодо якого Дослідницькою службою були подані пропозиції.

Підтримуючи необхідність удосконалення підстав кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень в умовах воєнного стану, зокрема корупційних, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. На відміну від проекту реєстр. № 10100, у пропозиціях до якого Дослідницькою службою зверталася увага на неузгодженість його назви та змісту в частині об'єкта правового регулювання – *корупційних правопорушень*, проект № 10100-1 вирішує це питання: у частині сьомій статті 49 Кримінального кодексу України (далі – КК України) уточнюється, що ця норма стосується не усіх тяжких та особливо тяжких злочинів, а *лише* корупційних.

Водночас термінологічного узгодження із приписами чинного КК України потребує пропонована ознака корупційних злочинів, «вчинених у *період дії* воєнного стану» (частина п'ята статті 49 КК України проекту). Так, чинний Кримінальний кодекс України для опису об'єктивних ознак злочину (часу, обстановки вчинення) здебільшого оперує поняттям «вчинені *в умовах* воєнного стану» (частина друга статті 111; частина друга статті 113; частини перша, друга статті 114-2; частина четверта статті 185; частина четверта статті 186; частина четверта статті 187; частина третя статті 190; частина четверта статті 191 тощо), або в окремих випадках – «вчинені *під час дії* воєнного стану» (частина третя статті 258-6, частина п'ята статті 361).

2. Стосовно змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), які дещо відрізняються від пропозицій проекту № 10100, необхідно зазначити таке.

Насамперед, пропоновані зміни до КПК не мають обґрунтувань у пояснювальній записці до законопроекту, окрім загального твердження про «забезпечення ефективності здійснення досудового розслідування та судового розгляду у кримінальних провадженнях», що не відповідає вимогам нормотворчості.

2.1. Зміст та форма кримінального провадження *повинні* відповідати загальним засадам кримінального провадження (частина перша статті 7 КПК України). Застосування загальних засад кримінального провадження у випадках, коли положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, залежно від *інтересів* сторін кримінального провадження (пропозиція проекту до частини шостої статті 9 КПК України) є порушенням засади рівності перед законом і судом: «Не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, ... або *іншими* ознаками» (частина перша статті 10 КПК України). Застосування аналогії права виключно в інтересах сторони захисту обмежує права потерпілого в кримінальному провадженні, створює підґрунтя для суб'єктивного оцінювання, «що є інтересами сторони захисту», не відповідає загальному розумінню засад кримінального судочинства.

В ухвалі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду (справа № 415/1427/19, 02.07.2019 р.) зазначено: «Системний аналіз кримінального процесуального законодавства України дозволяє зробити висновок про те, що при вирішенні питання про можливість застосування аналогії права потрібно встановити сукупність необхідних і достатніх умов для цього, а саме: 1. При її застосуванні необхідно виходити з положень частини 2 статті 19 Конституції України, якою встановлено обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. 2. При подоланні прогалин застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною 1 статті 7 КПК України (аналогія права). 3. Застосування аналогії *не може призводити до обмеження прав осіб, які беруть участь в кримінальному провадженні*» (тобто прав усіх учасників кримінального провадження)».

2.2. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (стаття 61 Конституції України).

У Протоколі № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод *non bis in idem* викладено у формулюванні: «Жодна людина не може бути вдруге притягнута до відповідальності або покарана у кримінальному порядку судом однієї і тієї самої держави за злочин, за який вона вже остаточно виправдана або засуджена відповідно до закону і кримінального процесуального права цієї держави» (стаття 7). Аналогічна

норма міститься в частині третій статті 2 КК України «Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу». КПК України відображає процесуальні аспекти застосування цього постулату. У коментарях статті 19 КПК України завжди підкреслювалося, що заборона двічі притягувати особу до кримінальної відповідальності за одне й те саме кримінальне правопорушення охоплює не лише випадки ухвалення вироку відносно особи, а й ухвалення рішень про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності¹. Отже, пропозиція проекту щодо змін до частини першої статті 19 КПК України *концептуально* є слушною. Проте притягнення до кримінальної відповідальності має *персоніфікований* характер, й аналізована засада застосовується до конкретних осіб. Підстави ж закриття кримінального провадження пропонується «прив'язати» до кримінального правопорушення (...у випадку закриття кримінального провадження за *цим* кримінальним правопорушенням...), що становить ризик для випадків закриття кримінальних проваджень, в яких жодній особі не повідомлено про підозру (згідно з пунктом 10 частини першої статті 284 КПК України). Тому ця пропозиція потребує коригування. Окрім того, доцільно уточнити, що постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження повинна бути «нескасованою»: «... чи *нескасована* постанова слідчого, дізнавача, прокурора».

2.3. Уточнення до частини першої статті 76 КПК України видаються такими, що не несуть суттєвої зміни чинних положень цієї статті, оскільки терміносистема «брав участь» охоплює і дії з прийняття рішень (суддею у кримінальному провадженні).

2.4. Обґрунтування потребує й надання права на оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення (зміни до частини четвертої статті 147 КПК України). При запровадженні такого права змін потребує стаття 309 КПК України «Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування».

2.5. Досудове розслідування завершується: зверненням до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або ухваленням рішення прокурором про закриття кримінального провадження.

У пропонованому новому абзаці частини третьої статті 219 КПК України *двічі* йдеться про закриття кримінального провадження в однаковому контексті – за рішенням прокурора, без урахування звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження: «Встановлені цією частиною строки обчислюються з дня (години) повідомлення про підозру до

¹ Див. наприклад, Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар/ за заг ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. Київ, 2012. 1224 с. [с. 75–76].

дня (години) закриття кримінального провадження, звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, або до дня (години) ухвалення рішення *про закриття кримінального провадження*» (якщо мається на увазі рішення суду про закриття провадження, то це не відповідає положенням КПК України).

2.6. У контексті пропонованих уточнень до частини сьомої статті 295-1 КПК України незрозумілим є те, чому такі уточнення не пропонуються до схожих приписів частини дев'ятої статті 295 КПК України.

Згідно зі встановленими правилами статей 295, 295-1 КПК України клопотання про продовження строку досудового розслідування вирішуються протягом трьох днів, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування. Передбачивши, що строк для прокурора у п'ять днів для виконання відповідних процесуальних дій не повинен виходити за межі строків досудового розслідування, може виникнути об'єктивна неможливість дотримання цих положень у випадках, коли слідчий суддя в останні дні до закінчення строку досудового розслідування не продовжує його і прокурору не вистачить часу виконати ці дії.

2.7. Встановлення обов'язковості явки у підготовче судове засідання перерахованих у частині другій статті 314 КПК України осіб становитиме ризик затягування кримінального провадження і невиконання його завдань, оскільки суддя повинен буде постійно відкладати судовий розгляд. Чинні правила щодо судового розгляду, зокрема й наслідки неявки його учасників вбачаються більш доречними і наділяють суд відповідною дискрецією.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*